

Entrevista a Joaquim Pradell, conservador i restaurador de pintura

Joaquim Pradell i Ventura és un dels pioners de la conservació i restauració de pintura a Catalunya. La seva vida professional ha estat vinculada des dels seus inicis, quan tenia solament 14 anys, amb el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), on va ser Cap de Servei durant divuit anys. El seu currículum de peces intervingudes és extens i impressionant, ja que ha restaurat obres cabdals del nostre patrimoni, tant de taula policromada com de pintura mural o de tela.

Aquesta entrevista és el fruit d'una xerrada entranyable i deliciosa amb una persona de tracte afable i exquisit, un expert en l'art de la reintegració i un mestre. Voldríem que fos també un homenatge a un dels restauradors més importants de Catalunya, però que no per això ha perdut la senzillesa que el duu a considerar-se "un restaurador com molts".

Jessica Bayarri González. Alumna de segon curs de Conservació i Restauració de Pintura de l'ESCRBCC. j_b_gonzalez@hotmail.com
Lidia Balust Claverol. Professora de Conservació i Restauració de Pintura de l'ESCRBCC. lbalust@xtec.cat

INTRODUCCIÓ

Creiem que per començar és necessari aportar als nostres lectors un breu resum de la trajectòria professional de l'entrevistat, que permeti donar una visió global de la importància de la tasca que ha dut a terme al llarg dels anys i de l'excel·lència de moltes de les peces que ha restaurat.

Segons un currículum que ell mateix ha tingut l'amabilitat de facilitar-nos, va néixer a Badalona el 1921. Ingressà al Museu d'Art de Catalunya (Servei de Restauració) l'1 d'octubre de 1935 (quan solament tenia 14 anys) com a estudiant-aprenent sota les ordres del professor i Cap de Servei Manuel Grau i Mas, alternant aquesta tasca amb estudis a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics "Llotja" de Barcelona. El seu ingrés a la plantilla de

l'Ajuntament de Barcelona s'efectuà el 15 de març de 1946 com a auxiliar del taller de restauració del Museu fins a l'any 1967 en què, després de passar un concurs-oposició lliure amb el número 1, obtingué la qualificació de restaurador.

Un any més tard, el 1968, esdevingué Cap de Servei de Restauració del Museu després de superar un concurs restringit, tasca que desenvolupà fins el 1986. En aquesta etapa assumí la coordinació i responsabilitat tècnica de Conservació-Restauració de tots els museus municipals de Barcelona, ampliant el Servei d'una sola secció de pintura a sis seccions: Pintura Mural, Escultura, Document, Orfebreria, Consolidació de suports de retaules i Laboratori químic.

Graduat en Policromia i Retaule per l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics "Llotja" de Barcelona l'any 1968, es llicencià en Belles Arts a la Universitat de Barcelona l'any 1984. Dos anys més tard, fou nomenat Tècnic Superior en Art i Història per l'Ajuntament de Barcelona, mitjançant oposició lliure, el 17 de febrer de 1986.

1. Any 1935. Joaquim Pradell, amb 14 anys, i Domènec Xarrié als tallers de restauració del Palau Nacional (Fotografia cedida pel Sr. Joaquim Pradell).

2. Joaquim Pradell restaurant una pintura mural de Santa Eulàlia d'Estaon durant els anys 1968-1969 (Fotografia cedida pel Sr. Joaquim Pradell).

El 15 de maig de 1987 l'Ajuntament de Barcelona acordà atorgar-li la Medalla al Mèrit Artístic en la categoria de Plata en reconeixement a la seva labor com a restaurador d'art en els museus municipals durant més de quaranta anys. Més endavant, el 15 de desembre de 1993 la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi acordà designar-lo Acadèmic Honorífic.

Pel que fa a la seva trajectòria com a restaurador des de l'any 1940 és molt extensa. Entre les taules policromades destaquen peces d'autors tant importants com Lluís Borrassà, Bernat Martorell, Pere Matas, Pere Serra o Lluís Dalmau.

En pintura sobre tela ha restaurat peces de pintors tan reconeguts com Marià Fortuny, Santiago Rusiñol, Anglada Camarasa, Viladomat, Modest Urgell, Francisco de Zurbarán, Pablo Picasso, Murillo, Pedro Berruguete o Martí Alsina.

I en pintura mural destaquen les intervencions d'arrencament i restauració de les pintures romàniques de Santa Maria de Taüll i Sant Joan de Boí, i les tasques de restauració en el Monestir de Sant Cugat del Vallès, Catedral de la Seu d'Urgell, Monestir de Sixena, Monestir de Pedralbes i Palau Episcopal de Barcelona, entre d'altres.

Cal dir també que el 1970 va portar la direcció tècnica de la restauració de les obres pictòriques de la donació Picasso al Museu Picasso de Barcelona i que des de llavors fins a l'actualitat continua tenint relació amb aquesta entitat en l'elaboració

d'informes tècnics de les condicions d'emalatge, transport i posterior instal·lació, i en diversos viatges de seguiment de les exposicions a l'estranger.

Va ser vocal i membre del Patronat del Museu Dalí de Figueres entre els anys 1974 a 1983, alhora que era professor de l'extingida Escola Internacional de Pintura Mural Miquel Farré de 1977 a 1979.

Ha difós la seva tasca com a restaurador en nombroses publicacions i en diverses conferències, cursos i seminaris, a més de pertànyer durant tres edicions al Comitè Espanyol de l'ICOM.

Per acabar direm que, encara que des de l'any 1986 gaudeix de la jubilació, mai s'ha desvinculat de la restauració, ans al contrari, ja que des de llavors continua realitzant tasques d'assessorament i intervencions en peces tant importants com el retaule del Conestable de Portugal de Jaume Huguet.

ENTREVISTA

UNICUM: Sr. Pradell, ens agradaria que ens expliqués com van ser els seus inicis en el món de la Restauració.

JOAQUIM PRADELL: Això va venir per una raó molt senzilla. De petit jo vivia a Badalona. Al mateix carrer hi havia una sabateria que es deia Baiget, propietat d'un senyor amb tres filles a qui la meua mare coneixia força. Una d'aquestes filles era l'esposa del Sr. Joaquim Folch i Torres.

Quan la meua mare va enviudar, vàrem anar a viure a Barcelona. En aquell moment el Sr. Folch ja era director del Museu d'Art de Catalunya, que era a l'actual Parlament de Catalunya.

L'any 1933 la meua mare es veia sovint amb la Sra. Folch. Aquell any jo vaig anar amb uns oncles a una finca que tenien a Sant Quirze de Besora i allà hi tenien una habitació amb una gran finestra d'on es veia una vista molt bonica. Llavors jo que agafo un paper i dibuixo la finestra oberta i dins la finestra el paisatge i després pintat amb aquarel·les. Va ser una cosa que, des d'un punt de vista de composició, per a un nen de tretze anys tenia una certa gràcia. I estant allà recordo que li vaig escriure una carta a la meua mare i li vaig enviar l'aquarel·la junt amb la carta.

Llavors ella quan ho va veure, ho va ensenyar a la Sra. Folch i aquesta ho va ensenyar al seu marit. El Sr. Folch i Torres va preguntar la meua edat i va dir que tenia molt mèrit si jo no havia vist mai cap quadre amb una composició semblant i va dir-li a la meua mare que quan tingués 14 anys em portés al museu (estava prohibit treballar abans).

Vaig haver d'esperar fins als 14 anys i llavors el Sr. Folch i Torres em va presentar al Sr. Grau, que era el restaurador, i vaig començar a aprendre allà. Després vaig anar a l'escola de la Llotja. Això era l'any 1935.

U.: Així doncs, va entrar com a aprenent a l'actual MNAC. Com van ser els inicis en aquest museu?

J.P.: Jo vaig aprendre al costat del Sr. Grau. Ell havia anat a Itàlia per aprendre, perquè aquí ningú restaurava (professionalment parlant, des del punt de vista tècnic italià, vull dir). Era un gran restaurador. El que jo sé m'ho va ensenyar ell. Després ho he anat millorant, lògicament.

Quan vaig veure com estucava, netejava i després com reintegrava (un quadre que se li havia foradat la cara, una intervenció difícil), vaig pensar: "Això és el que tu sabries fer". Era com si Déu Nostre Senyor hagués fet la reintegració a mida meua.

U.: En aquesta etapa, va compartir aprenentatge amb algun altre company?

J.P.: El 1932 havia entrat igual que jo, com a aprenent, en Domènec Xarrié. Aleshores aquest xicot tenia tres anys d'aprenentatge (sense cobrar) amb la consegüent advertència que si als tres anys el Cap del Servei pronosticava, a partir d'un informe escrit, que aquest xicot servia per a la restauració, es quedava allà. En cas contrari, se n'anava al carrer.

Jo vaig haver d'esperar que en Domènec Xarrié acabés l'aprenentatge. Quan ell va ser oficial, vaig entrar jo, també sense cobrar. La llei anava així.

Més endavant, no va ser ja fins el 1966-67 que va entrar un noi que es deia Vallès. I uns dos o tres anys després va entrar la Marisa Sainz de la Maza, filla de pintor i de família de músics i que havia acabat l'Escola de Belles Arts (era una escola superior on se sortia amb la titulació de professor de dibuix i on hi havia una assignatura optativa de restauració).

Més tard, també hi havia en Ramon Vergés, que era qui m'ajudava sempre en qüestions de pintura mural.

U.: Malauradament, però, aquest període d'aprenentatge es va interrompre perquè el 1936 va començar la guerra. Què va passar aleshores?

J.P.: Va venir la guerra i es van haver de dur totes les obres a Olot, i també els serveis administratius, els serveis tècnics i els de restauració. Tot el personal del museu se'n van anar a Olot. Però jo no vaig poder-hi anar perquè no era funcionari. Llavors el Sr. Folch i Torres em va dir: "Si no hi vas, tots aquests anys que perdràs no et valdran per res". Però és clar, jo no cobrava res. Tots els que se'n van anar allà ja cobraven, i a més els hi van donar un suplement a part perquè anaven a treballar a fora de Barcelona. La meua mare i jo no ens ho podíem permetre. La cosa va anar d'aquesta manera i em vaig passar els tres anys al museu, però com que no hi havia feina de restauració, em van

3. Joaquim Pradell durant el procés d'arrencament d'una pintura mural al Monestir de Pedralbes de Barcelona (Fotografia cedida pel Sr. Joaquim Pradell).

4. Any 1986. Joaquim Pradell fent de professor als seus companys de promoció de la Facultat de Belles Arts de Barcelona (Fotografia cedida pel Sr. Joaquim Pradell).

passar a l'oficina, i allí em vaig quedar fins que va passar la guerra. En aquests moments alternava aquesta tasca amb l'assistència cada tarda a l'Escola d'Arts i Oficis.

U.: I després de la guerra què va passar?

J.P.: Quan va acabar la guerra, van tornar els d'Olot i el Sr. Grau em va reclamar. Llavors el Sr. Folch i Torres va haver de passar tot tipus de "punyetes" de tipus polític i no va poder tornar perquè era catalanista i es va quedar a París on s'havia fet l'exposició internacional d'art català del 1937-38. Quan es va acabar l'exposició, encara hi havia guerra i no es podien tornar les obres, que estaven la major part a Olot. Llavors el govern francès va deixar un casolot per portar l'exposició.

El Sr. Folch i Torres, en un principi, no va voler tornar per por de ser afusellat, però finalment va tornar perquè en Mateu Pla (que va ser alcalde de Barcelona ja durant la Guerra Civil) era amic seu (tota la seva col·lecció l'havia fet el Sr. Folch). En Mateu era amic d'en Franco i, com que va dir que en Joaquim Folch i Torres no havia matat ni fet mal a ningú, va poder tornar.

Quan va tornar, va ser cridat per la Guàrdia Civil i li van fer omplir una "fulla de depuració", que jo també vaig fer, per cert. Et feien una sèrie de preguntes escrites i les respostes havien de ser a favor del règim (el que tothom feia per contestar aquestes preguntes era escoltar abans la radio feixista).

Més tard, el Sr. Folch i Torres fou substituït per en Xavier de Salas, posat a dit. Era oficial de l'exèrcit franquista de Tarragona, llicenciat en filosofia i lletres, i especialista en pintura espanyola dels segles XVII i XVIII. En sabia molt i era un home agradable i simpàtic.

U.: Però, a més de treballar al Museu, també ho feia en un altre lloc, no?

J.P.: L'època franquista era molt curiosa. Hi havia una dita que deia: "Al matí els funcionaris es guanyen les sopes i a la tarda es guanyen la carn". Perquè llavors tots teníem doble torn. Jo vaig treballar durant molts anys amb el Sr. Grau al Museu, però quan jo ja despuntava una mica (recordo que estucava), el Sr. Grau em va dir: "Escolta, tu tot això ho fas molt bé. Per què no vens al meu taller, que tinc moltes coses per estucar i me les podries estucar tu?". Hi vaig anar, vaig estar estucant i estucant fins que es van acabar les obres per estucar. Va resultar que anava més ràpid jo estucant que no pas ell reintegrant. Aleshores em va dir: "Escolta, potser que ara reintegris una mica". Em va donar un quadre per reintegrar, em va dir que no ho feia pas malament i després em va donar una taula. Va arribar el moment que ell va anar fent negocis, i jo anava reintegrant. Al final, ho portava tot jo sol. Tot tipus de pintures, retaules, sobretot dels segles XIII, XIV i XV, pintures murals al tremp, etc.

U.: En aquella època vostè feia tots els processos de restauració?

J.P.: Sí. A més, en aquell temps fèiem servir totes les tècniques. Les vaig acabar dominant totes: el tremp de cola, el tremp d'ou, etc.

U.: I quins processos de restauració recorda d'aquella època?

J.P.: En aquella època els materials que s'utilitzaven eren més dolents i menys adients que actualment. S'estucava amb cola forta rebaixada, com a aglutinant, i amb sulfat càlcic com a càrrega. Guix prim que es diu, que era el guix que feien servir els dauradors. El Sr. Grau el portava amb terrossos i nosaltres el molíem. Era un guix d'alabastre, amb l'alabastre nosaltres treiem la pols. L'aplicàvem amb espàtula i per retirar-ho utilitzàvem exclusivament el bisturí. No ens deixaven fer servir el paper de vidre.

Quant a les neteges, el Sr. Grau em deia que un retaule és diferent a un quadre. En un retaule s'ha de fer un "si és, no és". Ara en

recordo un de concret, el retaule de Púbol de Bernat Martorell. El Sr. Grau em deia que aquest retaule s'havia de netejar en un "si és si no és". Ell s'encarregà de la neteja, jo vaig fer algun retoc. Ara fa poc que s'ha tornat a restaurar i he vist que s'ha realitzat una neteja ben feta.

Pel que fa a la reintegració, he de dir que el Sr. Grau em feia preparar bé els colors, i de vegades ho preparàvem amb guaix per anar més ràpid. Quan fèiem pintures flamenques, les bases les preparàvem amb aquarel·les. Per reintegrar, cal mirar l'obra i entendre els colors que la componien en origen. Els nostres ulls han de ser com els raig X, cal veure el que hi ha. Veus que hi ha un verdós o blavós, aleshores comença per aquí. Jo em vaig acostumar a buscar els colors originals de les taules i després, mitjançant veladures, embrutar-los, si calia. Per reintegrar bé, s'han de saber treballar les veladures. S'ha d'aplicar una i l'endemà quan està sec hi tornes, perquè si insisteixes, és quan comences a posar-hi gruixos i brillantors.

Igual que l'or. Jo sempre el faig amb veladures amb quatre o cinc dies de diferència i s'aconsegueix que, per més que te'l miris, no es veu.

Els vernissos ara són molt millor que abans, però un cop reintegrat no hi ha necessitat d'envernissar un quadre, perquè si tu has d'imitar el color, has d'imitar la brillantor també.

U.: El 1967 esdevé Cap de Servei. Quins records té d'aquella època? Quines tasques desenvolupava?

J.P.: Vaig haver de cuidar-me no solament de la restauració que podia fer jo, sinó que també tenia la responsabilitat de la resta de peces que es restauraven. Calia coordinar les obres que s'havien de restaurar, establir prioritats, i després marcar uns criteris d'intervenció que cada restaurador havia de seguir, no els deixava mai sols. Jo tenia un concepte molt clar del que calia fer en cada restauració i de com havia de quedar finalment la presentació, i en funció d'això establíem unes prioritats de treball, que s'anaven adaptant i complint d'acord amb les dificultats o, tot i les dificultats que ens trobàvem, en funció de la peça.

Això, encara que sembli senzill, no ho és tant perquè, és clar, es requereixen uns anys d'experiència, i no és que jo vulgui semblar millor que ningú, ni molt menys, sóc un restaurador com molts.

U.: Uns anys més tard va formar part del patronat del Museu Dalí de Figueres. Va conèixer Salvador Dalí? Va restaurar algun quadre seu?

J.P.: Vaig ser nomenat per Salvador Dalí. Tinc encara a casa el paper on hi diu: "Membre del Patronat del Museu Dalí de Figueres com a expert en identificació d'obres d'art (això ho va posar ell) i conservació" (anys 1974-83). Juntament amb mi va nomenar també a Josep Maria Gudiol i, quan havíem d'anar a Figueres, hi anàvem junts amb cotxe.

Les primeres reunions les vàrem fer a l'hotel Ritz de Barcelona, on hi tenia dues habitacions. Era tot un personatge. Ens deia

que al museu havia de pagar tothom perquè ell quan hi anava, també pagava.

U.: I pel que fa al tema de la restauració, què pensava en Dalí?

J.P.: Jo li vaig restaurar alguna obra. Un nu de la Gala que estava d'esquena i després una pintura "abstracta". Va venir a casa meva (llavors ja tenia taller) i em va dir: "Aquest és el primer quadre abstracte que s'ha fet al món". El vaig entelar jo sol. Hi havia una ploma enganxada que la vaig haver de treure abans d'entelar, després vaig clavar el quadre al bastidor i vaig tornar a enganxar-hi la ploma. Ell ja sabia que jo havia restaurat altres quadres seus abans de ser del patronat i després, quan vaig ser del patronat, me'n van passar dos o tres més.

Normalment, Salvador Dalí deixava que altres restaressin les seves obres, però en un d'aquests quadres hi vaig veure alguna pinzellada que havia retocat el mateix Dalí. Aleshores, el color del retoc havia canviat, però jo no vaig retocar el que ell havia pintat de nou.

U.: Canviant una mica de tema, ens podria explicar com és que, després de passar unes oposicions i ser Cap de Servei, es va posar a estudiar?

J.P.: Vaig haver d'anar-hi per obtenir el títol, encara que jo tot això ja ho sabia fer. Em van donar un títol de grau mitjà i després em vaig llicenciar en Belles Arts. Vaig acabar l'any 1984 i fou la segona promoció de la Facultat de Belles Arts de Barcelona. Durant els anys que vaig ser a la facultat, en lloc d'alumne més aviat vaig fer de professor de reintegració.

U.: En tots aquests anys de professió vostè ha intervingut en moltes peces, algunes molt importants. De totes les restauracions que vostè ha realitzat, en recorda alguna en especial?

J.P.: L'últim retaule que he fet de Jaume Huguet. Vaig començar a fer-lo a la Catedral de Barcelona. Hi treballava dos o tres dies a la setmana. Després vaig anar a acabar-lo al Centre de Restauració de Béns Mobles de Sant Cugat. Però, per la raó que sigui, van venir les presses. En aquell moment treballava a la taula lateral del costat de l'epístola, que era molt difícil de retocar perquè hi havien una quantitat d'escenes i de personatges molt fets malbé. Vaig tenir-hi molta feina i em pressionaven tant que la vaig acabar de reintegrar el mateix dia que se la van endur.

Després va venir la taula central i les presses encara van ser pitjors i em va enxampar una operació de cataractes. No només hi havia feina de reintegració, sinó que s'havia de netejar i va costar molt perquè la quantitat de retocs fets al tremp, vells i gastats, era molt nombrosa. Amb molta paciència ho vaig aconseguir.

A més, tenien dues capes de cola de conill que havien posat a sobre durant la Guerra Civil quan es van endur aquest retaule a Olot perquè no caigués pintura, ja que estava clivellat. Em va costar molt perquè aquesta cola que, en principi és reversible, amb el temps es torna irreversible.

Després d'observar aquestes taules, vaig fer un descobriment (bé, un descobriment no, perquè tothom ho pot veure, encara que ningú s'hi fixa). Hi ha tres tipus de caps amb cinc tipus de colors: hi ha el pàl·lid i mortuori de la Mare de Déu, el pàl·lid del rei, el rosat nacrat dels caps dels apòstols joves o de les senyores, el cap dels nadons i el cap marronós d'un apòstol.

Una altra intervenció que recordo, va ser la descoberta d'unes pintures romanes al pati del Palau Episcopal de Barcelona, com a conseqüència d'unes excavacions en unes obres d'instal·lació de la calefacció. Es van haver d'arrencar amb Paraloid perquè s'assecava més de pressa. I posteriorment es va fer una exposició. Era l'època en què el director del Museu d'Art de Catalunya era en Joan Ainaud de Lasarte, en pau descansi.

U.: Va tenir molt tracte amb el senyor Joan Ainaud de Lasarte?

J.P.: Sí. Quan en Xavier de Salas era director, van entrar dos becaris: en Joan Ainaud i en Frederic-Pau Verrié. Van entrar com a experts de pintures. Eren llicenciats. Quan en Xavier de Salas va marxar, es van fer oposicions per a director i va entrar en Joan Ainaud. Era un home que valia molt, jo m'hi havia discutit moltes vegades, però era un home que valia molt, sabia molt. Era un savi.

U.: Junts deuriem participar en diverses intervencions. En recorda alguna en especial?

J.P.: Sí. La última que recordo va ser al Monestir de Pedralbes, a la Capella de Sant Miquel, en les pintures de Ferrer Bassa. Va ser després de jubilar-me, quan feia col·laboracions amb el Centre de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya, tot i que no va tenir el final que jo esperava.

Quan havíem fet tots els preparatius, s'havien examinat totes les quadrícules per detallar i localitzar les degradacions, s'havien fet les anàlisis i s'havia començat a netejar la part inferior de Sant Maties, es va jubilar la conservadora del Monestir de Pedralbes, l'Assumpta Escudero, esposa de Joan Ainaud. Aleshores, els nous gestors van decidir suspendre la restauració i vàrem haver de plegar.

Després vaig llegir unes declaracions a la premsa on s'explicava que la restauració d'aquestes pintures quedava suspesa perquè volien reunir els millors restauradors d'Espanya i de l'estranger per decidir el que s'havia de fer amb aquelles pintures. Van passar molts anys i aquesta reunió famosa dels experts de pintura mural, nacionals i estrangers, no es va portar a terme mai.

El fet que hagin passat tants anys i no s'hagi fet res, sembla un menyspreu per a professionals amb experiència sobradament demostrada.

U.: Un altra de les peces que vostè va restaurar fou "La Vicaria" de Marià Fortuny. Què recorda d'aquella intervenció?

J.P.: Es va comprar en una subhasta a París per iniciativa de Joaquim Folch i Torres amb destinació al Museu d'Art de Catalunya.

En aquell moment la Barcelona noucentista de Puig i Cadafalch es trobava en una època molt pobra i miserable (això va ser cap el 1917 o 1918). Com que en Joaquim Folch i Torres tenia problemes de diners per comprar-la, es van posar d'acord en un preu i van fer una subscripció popular. Donaven una estampeta amb un gravat de "La Vicaria" (jo en tinc una) i a sota posava que havies col·laborat en la compra de "La Vicaria". Una de les persones que van col·laborar, va ser el meu pare i en la inscripció hi diu: "Lluís Pradell Pujol, 1921". Era l'any que jo vaig néixer.

A part d'això, va passar una cosa molt greu quan estava en el Museu. Un cineasta amateur va sol·licitar rodar una pel·lícula sobre les obres de Fortuny. El quadre de "La Vicaria" tenia un marc de l'època (que encara hi és), format per un vidre que en deien cristal·lina (era un cristall).

Quan va començar a filmar "La Vicaria", per poder fer uns detalls dels caps, va acostar un focus a la banda de dalt i es va posar a rodar i, és clar, van passar uns minuts. El focus era tant potent que l'escalfor va trencar el vidre longitudinalment i va fer una rotllana cremada.

5. Joaquim Pradell en la intervenció de les pintures murals de Ferrer Bassa a la Capella de Sant Miquel del Monestir de Pedralbes de Barcelona (Fotografia cedida pel Sr. Joaquim Pradell).

La vaig tenir un mes en un clima adequat i tapada, i cada dia l'anava mirant i pensant el sistema per poder planxar les bombolletes de la cremada sense que rebentessin (afortunadament no va tocar a cap personatge).

Vaig començar a preparar totes les eines que podia necessitar per planxar. Les espàtules elèctriques en aquella època encara no havien sortit. Llavors jo tenia una espàtula normal i vaig pensar que l'hauria d'escalfar d'alguna manera. Ho vaig fer submergint-la dins d'un recipient amb aigua bullent que tenia al costat i amb un martellet petit que vaig fer llimar pels quatre costats. També vaig agafar *coletta* molt aigualida perquè, amb la cola, l'espàtula i el martellet lliscaven millor. Calia fer-ho amb rapidesa. Vaig anar aplanant les bombolletes una a una alternativament tot fent espirals en diferents dies de diferència i es va aplanar perfectament. Vaig estar-hi tres mesos per deixar-ho bé. I finalment vaig aprofitar per fer una neteja i treure el vernís que s'havia emblanquinat amb l'escalfor.

U.: De molts dels treballs que vostè ha realitzat, n'ha fet conferències i publicacions en catàlegs. Què pensa de la funció que té el restaurador en la documentació de les peces?

J.P.: Crec que és molt important perquè és una informació molt valuosa. Al principi em feia mandra perquè això d'escriure, a mi personalment em costa, i fins que no dones una cosa per acabada, hi passes molt de temps. Però, sobretot, em feia mandra quan estava restaurant. Després, al fer-me càrrec del departament de restauració al Museu, vaig haver d'assumir-ho. De tota manera en el meu cas, en moltes ocasions, he passat la informació als historiadors i han estat ells qui han publicat la part referent a la intervenció de restauració. Penseu que, per exemple, en el catàleg de l'exposició *Barcelona Restaura* (1980-81) jo vaig dirigir tota la restauració, però solament vaig signar un parell d'articles.

U.: I de la vessant teòrica de la restauració, què en pensa?

J.P.: Bé, això és un concepte general. En restauració hi ha molta gent que fa teoria. Sols cal agafar tots aquests escriptors italians com Cesare Brandi. T'expliquen moltes teories però, al cap i a la fi, no són restauradors. Molts han estat *curators* (com diuen els anglesos) i, és clar, un *curator* és el conservador. Aquí hi ha molts conservadors que són restauradors, però n'hi han molts també que són purament teòrics. Bàsicament saben escriure.

U.: I finalment, segons la seva experiència, ens agradaria que ens digués què n'opina de com ha evolucionat la restauració, sobre tot aquests últims anys?

J.P.: És difícil jutjar i opinar sobre aquest tema. Jo crec que hem anat una mica endavant, però per altra banda també ens hem oblidat de mirar endarrere. La restauració està bé que vagi evolucionant, sobretot científicament, per millorar cada vegada més els materials, la seva aplicació i la seva reversibilitat. L'experiència, però, sempre serà molt important, ja que un restaurador quan s'equivoca, moltes vegades no hi ha possibilitat de tirar enrere.

Entrevista a Joaquim Pradell, conservador y restaurador de pintura¹

Joaquim Pradell i Ventura es uno de los pioneros de la conservación y restauración de pintura en Cataluña. Su vida profesional ha estado vinculada desde sus inicios, cuando tenía solamente 14 años, al Museo Nacional de Arte de Cataluña (MNAC), donde fue Jefe de Servicio durante dieciocho años. Su currículum de piezas intervenidas es extenso e impresionante, ya que ha restaurado obras capitales de nuestro patrimonio, tanto de tabla policromada como de pintura mural o de tela.

Esta entrevista es el fruto de una charla entrañable y deliciosa con una persona de trato afable y exquisito, un experto en el arte de la reintegración y un maestro. Quisiéramos que fuese también un homenaje a uno de los restauradores más importantes de Cataluña, pero que no por esto ha perdido la sencillez que le lleva a considerarse "un restaurador como muchos".

Jessica Bayarri González. Alumna de segundo curso de Conservación y Restauración de Pintura de la ESCRBC. j_b_gonzalez@hotmail.com

Lidia Balust Claverol. Profesora de Conservación y Restauración de Pintura de la ESCRBC. lbalust@xtec.cat

INTRODUCCIÓN

Creemos que para comenzar es necesario aportar a nuestros lectores un breve resumen de la trayectoria profesional del entrevistado, que permita dar una visión global de la importancia de la tarea que ha llevado a cabo a lo largo de los años y de la excelencia de muchas de las piezas que ha restaurado.

Según un currículum que él mismo ha tenido la amabilidad de facilitarnos, nació en Badalona en 1921. Ingresó en el Museo de Arte de Cataluña (Servicio de Restauración) el 1 de octubre de 1935 (cuando solamente tenía 14 años) como estudiante-aprendiz bajo las órdenes del profesor y Jefe de Servicio Manuel Grau i Mas, alternando esta tarea con estudios en la Escuela de Artes Aplicadas y Oficios Artísticos "Llotja" de Barcelona. Su ingreso en la plantilla del Ayuntamiento de Barcelona se efectuó el 15 de marzo de 1946 como auxiliar del taller de restauración del Museo hasta el año 1967 en que, después de pasar un concurso-oposición libre con el número 1, obtuvo la calificación de restaurador.

Un año más tarde, en 1968, se convirtió en Jefe de Servicio de Restauración del Museo después de superar un concurso restringido, tarea que desarrolló hasta 1986. En esta etapa asumió la coordinación y responsabilidad técnica de Conservación-Restauración de todos los museos municipales de Barcelona, ampliando el Servicio de una sola sección de pintura a seis secciones: Pintura Mural, Escultura, Documento, Orfebrería, Consolidación de soportes de retablos y Laboratorio químico.

Graduado en Policromía y Retablo por la Escuela de Artes Aplicadas y Oficios Artísticos "Llotja" de Barcelona en 1968, se licenció en Bellas Artes en la Universidad de Barcelona en 1984. Dos años más tarde, fue nombrado Técnico Superior en Arte e Historia por el Ayuntamiento de Barcelona, mediante oposición libre, el 17 de febrero de 1986.

El 15 de mayo de 1987 el Ayuntamiento de Barcelona acordó otorgarle la Medalla al Mérito Artístico en la categoría de Plata en reconocimiento a su labor como restaurador de arte en los museos municipales durante más de cuarenta años. Más adelante, el 15 de diciembre de 1993 la Real Academia Catalana de Bellas Artes de Sant Jordi acordó designarlo Académico Honorífico.

Respecto a su trayectoria como restaurador desde el año 1940 es muy extensa. Entre las tablas policromadas destacan piezas de autores tan importantes como Lluís Borrassà, Bernat Martorell, Pere Matas, Pere Serra o Lluís Dalmau.